

บทที่ ๑ ราชวงศ์มองโกล

มหันตภัยอนารยชนมองโกลในศตวรรษที่ 13

บทบาทของอนารยชนในวิถีชีวิตการเมืองจีนได้พัฒนาขึ้นถึงขีดสุดในศตวรรษที่ 13 เมื่ออนารยชนมองโกลสามารถพิชิตและเข้าครอบครองแผ่นดินจีนทั้งจักรวรรดิ ทั้ง ๆ ที่อนารยชนมองโกลมีประชากรน้อยกระจายเป็นอยู่ทั่วไปในดินแดนมองโกลเลีย เทียบมิได้กับประชากรมากมายมหาศาลของจักรวรรดิจีน

อนารยชนมองโกลเป็นใครมาจากไหน?

อนารยชนมองโกลมีเผ่าพันธุ์มองโกลอยด์ มีถิ่นฐานอยู่ในดินแดนมองโกลเลียประชิดภาคเหนือของจักรวรรดิจีน มองโกลมีวิถีชีวิตเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ อาศัยอยู่ตามกระท่อมผ้าสักหลาด (Felt hut-yurts) และยังมีชีวิตโดยบริโภคน้ำนมและสาหร่ายนมม้า ชาวมองโกลมีความสัมพันธ์กันตามแบบระบบศักดินาสวามิภักดิ์โดยยึดมั่นในความสัตย์ซื่อจงรักภักดีและการปกป้องคุ้มครองกัน ผู้ที่เข้มแข็งยอมทะยานขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำได้ การเมืองของเผ่าต่าง ๆ ของมองโกลมีเอกลักษณ์เน้นความสัตย์ซื่อจงรักภักดี การใช้เล่ห์เพทุบายแข่งขันกันทุกวิถีทางและการแสดงพลังอำนาจบาตรใหญ่

1. ศักยภาพทางทหาร

ทหารมองโกลล้วนฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นนักรบมาแต่เยาว์วัย วิธีการประกอบกำลังทหารของมองโกลเริ่มจากกองทหารรักษาพระองค์ (Imperial bodyguard) ซึ่งมีกำลังประมาณ 10,000 คน แม่ทัพนายกองล้วนมาจากกองทหารนี้โดยเป็นผู้บัญชาการหน่วยรบนั้น หน่วยรบแบ่งเป็นหลักสิบ ร้อยและพัน หน่วยรบเหล่านั้นได้รับการฝึกอบรมให้เชี่ยวชาญการรบบนหลังม้า มีความทรหดอดทนต่อทุกสภาพดินฟ้าอากาศและสภาพภูมิประเทศ เครื่องครัดในระเบียบวินัยมาก ทหารม้ามองโกลสามารถเอาชนะระยะทางได้ แม้จะไกลแสนไกล ทหารม้ามองโกลก็สามารถเดินทางได้ด้วยความรวดเร็วและทรหดอดทนเป็นระยะทางหลายวันโดยวันละร้อย ๆ ไมล์สืบต่อเนื่องกัน

ทหารม้ามองโกลภายใต้การนำของเตมูจิน (Temujin, ประมาณ ค.ศ. 1162-1227) จัดกำลังเป็นหมวด (Column) เป็นหน่วยจู่โจมรวดเร็วสายฟ้าแลบ (Blitzkrieg flying) หน่วยจู่โจมนี้

HI 368

223

HI 368

223

กำลังเป็นหมวด (Column) เป็นหน่วยจู่โจมรวดเร็วสายฟ้าแลบ (Blitzkrieg flying) หน่วยจู่โจมนี้

เป็นทหารม้าขึงธนู (Mounted bowman) ชำนาญในการใช้คันศรหน้าไม้ขนาดใหญ่ที่ทำอย่าง สลับซับซ้อนมีวิสัยการยิงไกล 600 ฟุตและมีธนูเจาะเกราะ ทหารม้าขึงธนูสวมหมวกเหล็กกล้า เกราะอ่อนทำด้วยหนังสัตว์ อาวุธประจำกายคือ ดาบโค้งและทวน หอกปลายโค้งเป็นตะขอ และศร่า ม้าศึกได้ถูกฝึกเป็นม้ารบที่มีความทรหดอดทน และปรับตัวได้ทุกสถานการณ์และในทุกสภาพ แวดล้อม ทหารม้ามองไกลมีความชำนาญในการรบรุกและการสร้างกลลวง เช่น ลวงให้ติดตามแล้ว ล้อมบดขยี้ ลวงเป้าให้อยู่ตรงกลางแล้วโอบปีกกระหนาบเข้าตี ตั้งล้อมแล้วตีหักป้อมค่าย การ ดำเนินกลยุทธ์รวดเร็วเช่นนั้นนี้เป่าหมายคือ การเคลื่อนที่เร็วและการประสานงานด้วยการใช้ สัญญาณเป็นสื่อติดต่อกันเช่น จุดไฟ สร้างควัน ยกโคลมสี เป็นต้น กองทัพมองไกลชำนาญในการข่าว การสืบจารกรรมและปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อช่มขวัญศัตรูให้ระย้อยบจนอ่อนเปลี้ยสิ้นพลกำลังและ ใจที่จะต่อต้าน เช่น การตีชิงปล้นสะตมดินแดน การเผาเมืองจนราบ สังกหารหมู่ทั้งเมือง กวาดต้อน หญิงและเด็กเป็นทาส ต้อนเป็นแนวหน้าเข้าหาข้าศึกในยุทธภูมิต่อไป ที่โหดร้ายและขมแค้นแต่โดยดี ทัพมองไกลอาจปราณี ไม่ฆ่าฟัน เผาบ้านเผาเมือง อีกทั้งอาจยินยอมให้ปกครองกันเองต่อไปโดยเสรี

การทหารมองไกลยังแข็งแกร่งยิ่งกว่านั้น เมื่อทหารมองไกลของเตมูจินได้ใช้อาวุธจีนใน การรบด้วยคือ เครื่องยิงกระสุนอาวุธชุด (Catapults) เครื่องกระทุ้ง มีทหารช่างชุดอุโมงค์ใต้ราก กำแพงเมืองแล้วใช้ดินปืนระเบิดกำแพงให้ทลายลง แม้มีทันจะเห็นเงา กองทัพมองไกลก็กลายเป็น กองทัพมัจจุราชสร้างความหวาดท้อวันพรุ่งแก่ศัตรูจนสุดที่จะต่อต้านได้ กองทัพของมองไกลขึ้น ชื่อยิ่งในการทำลายพินาศและการพิฆาตจนอาสาสัญเป็นผลงานปรากฏอยู่เบื้องหลังกองทัพมองไกล เตมูจินผู้ตั้งตนเป็นเจงกิสข่าน (Gengghis Khan) ได้ตรัสอย่างอหังการว่า “ความปลื้มปิติสุดขีดของ ลูกผู้ชายอยู่ที่ชัยชนะ คือ ได้พิชิตศัตรู ได้ตามไล่ล่า ริบทรัพย์ ทำให้ผู้เป็นที่รักของศัตรูรำให้ ได้ขี่ม้า ของศัตรูและได้กอดลูกเมียของศัตรู”¹

กำลังแสนยานุภาพมองไกลได้ชื่อว่าเป็นกองทัพมัจจุราชผุดมาจากขุมนรก เพียงได้ยินชื่อ ผู้คนก็ขนหัวลุก ขนพองสยองเกล้าแล้ว การเคลื่อนที่รวดเร็วแบบสายฟ้าแลบ (Lightning mobility) และความเหี้ยมโหด สามารถทำให้กองทัพมองไกลที่แม้จะมีพลานุภาพต่ำกว่าศัตรูหลายร้อยเท่า ก็สามารถบดขยี้จักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่หลายแห่งจนย่อยยับได้ ทหารมองไกลจึงเปรียบเสมือนทูตนรก ดังที่แมตทิวส์ แพร์ริส (Matthews Paris) นักพงศาวดารแห่งศตวรรษที่ 13 ได้เรียกชนชาติมองไกล ว่าเป็น “รัฐมารที่ชั่วช้าสาธารณ์น่าเกลียดซึ่งที่ดูเหมือนจะพากันผุดมาจากขุมนรก (Tartarus – นรก) [พวกมองไกลเหมือน] เป็นมารร้ายจนสมแล้วที่จะเรียกว่าตาร์ทาร์ (Tartars)”²

2. การตั้งตนเป็นใหญ่

ก่อนศตวรรษที่ 13 ไม่เคยปรากฏคำว่า อนารยชนมองไกลจะสามารถรวมกันตั้งตนเป็น ใหญ่ได้สำเร็จยาวนาน มองไกลมีพื้นที่เล็ก ๆ ในความควบคุมไกลต้นแม่น้ำโอคอน (Ocon) มองไกล

เป็นชนกลุ่มน้อยในดินแดนมองโกเลีย ชนกลุ่มใหญ่คือ เมอร์กิต (Merkit) และเนแมน (Naiman) ในเขตทุ่งหญ้าสันภาคตะวันออก จักรวรรดิมองโกลเผ่าหยวน-หยวน (Juan-Juan) ที่เคยปกครองมองโกเลียก็มีอำนาจในระยะเวลาสั้น ๆ ระหว่าง ค.ศ. 407-553 เท่านั้น ชนมองโกลเหมือนอนารยชนทั่วไปที่มีวัฏจักรเป็นมูมกลับกับจีน วัฏจักรทางการเมืองของจีนเป็นวัฏจักรแห่งพลังแข็งแกร่งแล้วอ่อนแอหมุนเวียนไป วัฏจักรของอนารยชนคือ วัฏจักรแห่งความแตกแยก แล้วค่อย ๆ รวมตัวกันเป็นพลังกล้าแข็งขึ้นหมุนเวียนไปสู่ความแตกแยกอีกต่อไป เมื่อใดวัฏจักรจีนประสพกับวัฏจักรของอนารยชนในมูมกลับ ย่อมเกิดเหตุผันแปรแก่ทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ถ้าจีนอ่อนแอ ย่อมถูกอนารยชนรุกราน ถ้าจีนเข้มแข็ง ย่อมรุกรานอนารยชน มีน้อยครั้งมากที่ต่างฝ่ายต่างอ่อนแอแล้วต่างอยู่ร่วมกันได้โดยสันติ³

วัฏจักรแห่งการเมืองมองโกลได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อเตมูจินแผ่ขยายอำนาจโดยอาศัยสถานการณ์หลายประการเอื้ออำนวย ได้แก่ จักรวรรดิจีนในสมัยซ่งแบ่งแยก ภาคเหนือตกเป็นของจักรวรรดิหยูจิน ภาคใต้เป็นของราชวงศ์ซ้อง จีนขาดเอกภาพและพลังที่จะปกป้องตนเองได้ อนารยชนเตอร์กและอาหรับเองก็มีศักยภาพทางทหารด้อยลงมากในเอเชียกลางและเอเชียตะวันตก ทั้งทวีปเอเชียเต็มไปด้วยบรรดารัฐที่มีความแตกแยกภายใน กองทัพมองโกลอันเกรียงไกรจึงสามารถแสดงอัจฉริยภาพทางการเมืองและความเหนือกว่าทางการทหารในการพิชิต แล้วเข้าครอบครองได้อย่างรวดเร็ว

ผู้สร้างจักรวรรดิมองโกลที่ใหญ่ที่สุดในโลกเมื่อเทียบกับอดีตและปัจจุบันคือ เตมูจิน (Temujin, ค.ศ. 1162-1227) จอมทัพผู้ยิ่งใหญ่เป็นอัจฉริยบุคคลในการจัดตั้งรวมตัว เป็นนักรบผู้เยี่ยมหาญในการทัพขนาดใหญ่เหนือกว่าอนารยชนเผ่าอื่น ๆ และเป็นนักปกครองผู้ทรงอัจฉริยภาพมาก เตมูจินได้สร้างอำนาจด้วยการรวมกลุ่มชนมองโกลเข้าด้วยกันแล้วจัดตั้งเป็นสันนิบาต (Mongol League) ต่อมาเมื่ออำนาจมั่นคงแล้ว และการจัดตั้งรัฐทหารที่มีวินัยเหล็กปรากฏผลสำเร็จแล้ว ใน ค.ศ. 1206 เตมูจินได้ตั้งตนเป็นเจงกีสข่าน (Gengghis Khan) แปลว่า จักรพรรดิราช (Very Mighty King) ผู้เป็นใหญ่ในจักรวาล (Ruler of the Universe) เจงกีสข่านแสดงความหมายโดยนัยถึงพระราชอำนาจที่สวรรค์ (Eternal Heaven) ผู้เป็นเทพแห่งเขตทุ่งหญ้าสันได้ประทาน คตินิยมนี้อาจจะถือได้ว่าใกล้เคียงกับคตินิยมของจีนเรื่องจักรพรรดิทรงเป็นพระโอรสแห่งสวรรค์ ตำแหน่งจักรพรรดิของมองโกลเรียกว่า คาข่าน (Khakhan หรือ Greater Khan)

จักรวรรดิมองโกล : ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก

ในระหว่าง ค.ศ. 1207-1227 กองทัพมองโกลแผ่ขยายอำนาจอาณาเขตของจักรวรรดิไปไกลสุดทางตะวันตกถึงทะเลสาบแคสเปียน (Caspian) ในเอเชียตะวันออก และทางตะวันออกไปไกลสุดถึงจีนภาคเหนือ กองทัพมองโกลเริ่มต้นด้วยการบดขยี้อาณาจักรคาราคีไตของกลุ่มคีตานใน

ตุรกีสถานตะวันออก (จีนเกียงปัจจุบัน) เป็นการพึ่งปรกการใหญ่ไปสู่เอเชียตะวันตกเข้าบดขยี้ อาณาจักรโครเชซ (Khorezm หรือ Khwarezm) ของชนกลุ่มเตอร์ก บรรดาเมืองสำคัญในโอเอซิส (Oasis) ที่อุดมสมบูรณ์และมีการชลประทานดีอาทิ เมืองโบคารา (Bokhara) และซามาคานด์ (Samarkand ศูนย์กลางหัตถกรรม) ได้ตกเป็นของมองโกล กองทัพมองโกลได้เข้าควบคุมการค้าคาราวาน (Caravan trade การค้าโดยขบวนอูฐ) ในเอเชียกลางซึ่งเป็นเขตวัฒนธรรมมุสลิม ดินแดนเอเชียกลางและเปอร์เซียตะวันตกเป็นของมองโกล

ใน ค.ศ. 1223 กองทัพมองโกลภายใต้การนำของแม่ทัพบาตู (Batu, ค.ศ. 1237-1242 บุตรชายของจูจิ (Juchi) ซึ่งเป็นบุตรหัวปีของเจงกิสข่าน) ได้ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกบนแผ่นดินยุโรป ดินแดนรัสเซียภาคใต้ตกเป็นของมองโกลในปีนั้น เมื่อสิ้นรัชกาลเตมูจิน กองทัพบาตูได้บดขยี้รัสเซียภาคกลาง บุกพิชิตโปแลนด์และฮังการีได้ใน ค.ศ. 1241 แต่แล้วต้องถอยทัพกลับเมื่อเกิดสิ้นรัชกาล โอโกเดย์ (Ogodei) ยูโรภาคตะวันตกที่แตกแยกกัน จึงรอดพ้นมหันตภัย ตามเส้นทางกลับนี้ แม่ทัพบาตูได้พิชิตบัลแกเรีย วลาเชีย (Wallachia) และมอลดาเวีย (Moldavia)

ระหว่าง ค.ศ. 1245-1253 กองทัพมองโกลได้ทำลายดินแดนเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) อาเซอร์ไบจาน (Azerbaijan) อาร์เมเนีย (Armenia) และจอร์เจีย (Georgia) แม่ทัพฮูลากู (Hulagu, บุตรชายของตุลย (Tului) ซึ่งเป็นบุตรของเตมูจิน) ได้พิชิตเปอร์เซียใน ค.ศ. 1256 ยึดกรุงแบกแดด (Baghdad) และรุกรานซีเรีย (Syria) แต่กองทัพมองโกลไม่สามารถพิชิตอียิปต์ได้ใน ค.ศ. 1260 ทวีปแอฟริกาจึงรอดพ้นเงื้อมมือมองโกล

การพิชิตยุโรปตะวันออก เอเชียกลางและเอเชียตะวันตกเป็นไปอย่างรวดเร็วชั่วระยะเวลาเพียง 79 ปี (ค.ศ. 1215-1294) แต่การพิชิตแผ่นดินจีนกลับยากลำบาก ต้องใช้เวลายาวนานและมีการรบครั้งใหญ่หลายครั้ง ความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์เป็นเครื่องดึงดูดใจให้พวกมองโกลเพียรพยายามเอาชนะจีนให้ได้โดยใช้เวลายาวนานถึง 69 ปี (ค.ศ. 1211-1280) เริ่มด้วยการพิชิตจักรวรรดิหยูจินในจีนภาคเหนือใน ค.ศ. 1215 และจักรวรรดิซีเซีย (Hsi Hsia) ของทิเบตในจีนภาคตะวันตกเฉียงเหนือใน ค.ศ. 1227 ความปราชัยของจักรวรรดิหยูจินเกิดจากการที่ราชวงศ์ซ้องดำเนินการทูตเป็นพันธมิตรกับมองโกล เป็นการทำลายจักรวรรดิหยูจิน ซึ่งจะเป็รัฐกระหนาบสำหรับจักรวรรดิจีนในภาคใต้ เปิดหนทางกว้างให้กำลังแสนยานุภาพมองโกลสามารถบุกทะลวงลงใต้ได้เร็วขึ้น ระหว่าง ค.ศ. 1241-1251 การรบได้หยุดชะงักลง ด้วยเหตุการณ์เมืองภายในมีการชิงอำนาจกัน หลังจากนั้นการรุกได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วแม้จะเต็มไปด้วยความยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง กองทัพมองโกลพิชิตยูนนาน (ค.ศ. 1253) นับเป็นครั้งแรกที่ยูนนานได้รวมกับแผ่นดินจีนใน ค.ศ. 1276 มองโกลรุกรนลุ่มแม่น้ำแยงซีเข้ายึดเมืองหลวงทางโจวของราชวงศ์ซ้องสามปีต่อมา กองทัพเรือของจีนพ่ายแพ้ยับเยิน ราชวงศ์ซ้องสิ้นสุดอำนาจโดยสิ้นเชิงใน ค.ศ. 1279 ผู้พิชิตจักรวรรดิจีนคือ จักรพรรดิ กุบไลข่าน (Kublai Khan, ค.ศ. 1215-1294) ในการต่อต้านมหันตภัยมองโกลอย่างยาวนานนั้น

จีนได้สูญเสียกำลังผู้คนไปประมาณ 30 ล้านคนหรือประมาณ 1/4 ของประชากรจีน⁴ ทั้งนี้ ยังไม่นับความเสียหายทั่วไปอย่างใหญ่หลวงทั้งแผ่นดิน

เมื่อได้ครอบครองจีนแล้ว มองโกลได้พยายามแผ่ขยายอำนาจออกไปสู่เกาหลี ญี่ปุ่นและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กองทัพเรือมองโกลผสมกับกองทัพเรือจีนได้พยายามจะพิชิตญี่ปุ่น (ค.ศ. 1274, 1281) และเกาะชวา (ค.ศ. 1292) แต่ประสบความล้มเหลว กองทัพบกก็ไม่สามารถพิชิตพม่าและเวียดนามได้อย่างเต็มที่ ยุทธวิธีไร้ผลจนต้องใช้สันติวิธีทางการทูตเชิญชวนให้ถวายเครื่องราชบรรณาการเพื่อแลกกับการได้ค้าขายกับจีน แม้จะไม่สำเร็จนัก แต่อย่างน้อยก็มีบรรดารัฐ 10 แห่งในเอเชียใต้ สุมาตราและมลายูยอมส่งเครื่องราชบรรณาการให้แก่มองโกล อาจจะทำให้กล่าวได้ว่ากำลังแสนยานุภาพทางบกและทางทะเลไม่ประสบความสำเร็จในการพิชิตเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะมองโกลไม่ชำนาญการรบในป่าเขาลำเนาไพรและการรบทางทะเล จักรวรรดิมองโกลถูกจำกัดขีดความสามารถด้วยธรรมชาติ คือ ลักษณะภูมิประเทศเป็นอุปสรรค

ใน ค.ศ. 1227 เมื่อจักรพรรดิเจงกิสข่านสวรรคต จักรวรรดิถูกแบ่งเป็นสี่ภาค ดังนี้

1. ภาคพื้นเอเชียกลางและยุโรปได้แก่ เอเชียกลางและรัสเซียภาคใต้และภาคกลาง เรียกว่า ค่ายทอง (Golden Horde - Horde หรือ Ordo แปลว่า ค่าย, ค.ศ. 1242-1480, 1502) หรือ ภูมิภาคของสมาพันธ์เคิปชัค (Khanate of Kipchak) ภูมิภาคค่ายทองนี้มีศูนย์กลางอยู่ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโวลกา (Volga) ตอนล่าง มีเมืองซาราย (Sarai) เป็นเมืองหลวง ภูมิภาคค่ายทองมีอาณาเขตครอบคลุมเอเชียกลาง ไปจดลุ่มแม่น้ำดนีเปอร์ (Dnieper) ของรัสเซียภาคตะวันตกเฉียงใต้จดทะเลดำ เทือกเขาคอเคซัสและดินแดนเปอร์เซียที่เรียกว่า อิล เปอร์เซีย (Il Persia)

2. ภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แก่ แผ่นดินจีนและเกาหลี เรียกว่าภูมิภาคมหาข่าน (Great Khan, ค.ศ. 1279-1368)

3. ภาคเปอร์เซีย (Khanate of Persia, ค.ศ. 1258-1335)

4. ภาคพื้นเอเชียส่วนที่ชัคกาไต (Chaghatai พระราชโอรสในจักรพรรดิเจงกิสข่าน) ได้ทรงครอบครองตั้งแต่ ค.ศ. 1227 คืออาณาจักรคาราคีไตหรือตุรกีสถานตะวันออกเฉียงและดินแดนมองโกลเลีย ภาคนี้เป็นหัวใจหรือศูนย์กลางของจักรวรรดิมองโกล และเป็นศูนย์กลางยุทธศาสตร์แห่งการเมืองและการชิงอำนาจเพื่อความยิ่งใหญ่ในแวดวงพระราชวงศ์ของเจงกิสข่าน รัสเซีย เปอร์เซียและจีนเป็นเขตรอบนอกและเป็นพื้นที่เพาะปลูกสำหรับจักรวรรดิ

จักรวรรดิมองโกลยิ่งใหญ่ไพศาลและทรงอำนาจที่สุดในรัชสมัยของจักรพรรดิคุบไลข่าน เป็นจักรวรรดิที่มีขนาดเทียบเท่าภาคพื้นทวีปใหญ่ที่สุดในยุคกลางและยุคใหม่⁵ พื้นที่ปกครองครอบคลุมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นโลกขงจื้อ เอเชียตะวันออกเฉียงกลางและเอเชียกลางซึ่งเป็นโลกมุสลิมและยุโรปตะวันออกเฉียงซึ่งเป็นโลกของศาสนาคริสต์ จักรวรรดิที่กว้างใหญ่ไพศาลเช่นนี้ย่อมยากที่จะดำรงคงอยู่ได้ยาวนาน ความยากลำบากในการปกครองประชาชนที่ต่างเชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรมก็

เป็นปัญหาใหญ่ ทุกหนแห่งชาวมองโกลผู้ปกครองได้ถูกวัฒนธรรมท้องถิ่นกลืน การปกครองเต็มไปด้วยปัญหาการชิงอำนาจ จักรวรรดิมองโกลจึงเสื่อมถอยอำนาจลงอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่จักรวรรดิได้สูญเสียแผ่นดินจีนใน ค.ศ. 1368 การฟื้นคืนจักรวรรดิมองโกลอีกครั้งหนึ่งในรัชสมัยที่มูร์ (Timur หรือ Tamerlane, ค.ศ. 1369–1404) เป็นเพียงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น ที่มูร์ผู้ปกครองภาคซีกคาใต้ได้สร้างจักรวรรดิแห่งราชวงศ์ที่มูร์ตีส (Empire of the Timurids) ขึ้นโดยมีซามาคานด์เป็นเมืองหลวง จักรวรรดิมีอำนาจปกครองดินแดนตุรกีสถาน พืชภาคค้ายทอง เมโสโปเตเมีย เปอร์เซียภาคตะวันออก บุกอินเดียและอีจีปต์และสยบอนุอารยชนเตอร์กเฝ้าออตโตมัน (Ottoman Turks) จักรพรรดิที่มูร์สวรรคตระหว่างทางที่ยাত্রาทัพมุ่งสู่จักรวรรดิจีน กองทัพที่มูร์ยังขยายอาณาเขตต่อไปจนถึง ค.ศ. 1469 จักรวรรดิที่มูร์จึงล่มด้วยน้ำมือของกลุ่มชนตุร์โกมาน (Turkoman) นับตั้งแต่นั้นมามองโกลก็ได้สิ้นสุดความเป็นมหาอำนาจสำหรับอาณาจักรเพื่อนบ้านโดยรอบ จีนสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368–1644) และแมนจูสมัยราชวงศ์ชิง (ค.ศ. 1644–1912) ได้ทำลายศักยภาพทางทหารของมองโกลจนไร้ขีดความสามารถต่อไป ดินแดนมองโกลเสียตกเป็นของจีนอย่างสิ้นเชิงในสมัยราชวงศ์ชิง

การสร้างจักรวรรดิของมองโกล ถือได้ว่า เป็นการแสดงอำนาจภาพใหญ่หลวงของลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ไปทั่วทวีปเอเชียและยุโรป 600 ปี ก่อนที่ชาวตะวันตกจะได้สร้างจักรวรรดิในทวีปเอเชีย⁶

การสร้างจักรวรรดิได้ให้ผลประการใดแก่มองโกล? เป็นข้อควรพิจารณา ถ้าพิจารณาเฉพาะผลเฉพาะหน้าแล้ว มองโกลได้รับรางวัลคุ้มค่ายิ่งคือ จักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ไพศาล ทั่วทุกสารทิศ ย่อมส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายที่ศูนย์อำนาจแห่งภาคทั้ง 4 มองโกลพิชิตดินแดนโดยมิได้เข้าปกครองหรือยึดครองโดยตรง จักรวรรดิมองโกลส่งเสริมการค้าทางทะเลกับโลกตะวันออกกลาง และมีขนัตติธรรมต่อประชาชนต่างเชื้อชาติภาษาวัฒนธรรม ทั้งจักรวรรดิในสมัยรุ่งโรจน์มีสันติสุขพอที่จะเรียกได้ว่าเป็นสันติสุขแห่งมองโกล (Pax Mongolica) ทุกหนแห่งในจักรวรรดิมีการติดต่อไปมาค้าขายแลกเปลี่ยนความคิดความเชื่อถือ ศิลปวิทยาการ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม

ชนมองโกลเป็นชนกึ่งเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์กลุ่มแรกที่สามารถสถาปนาราชวงศ์ที่ประสบความสำเร็จในการสร้างจักรวรรดิ โดยที่มองโกลยังสามารถอ้างไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งภาษาวัฒนธรรมของตนไว้ได้ เป็นเหตุให้มีความรู้สึกเห็นห่างจากชนภายใต้การปกครองของตน ประชาชนมิได้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับมองโกล เมื่อเกิดปัญหาการปกครองที่มีการชิงอำนาจกันเองและมีการทุจริตคิดมิชอบและประพฤติมิชอบ และปัญหาการกบฏต่อการกดขี่ข่มเหงใช้อำนาจบาตรใหญ่ ทำให้จักรวรรดิมองโกลไม่สามารถที่จะรักษาจักรวรรดิของตนไว้ได้ อวสานของอำนาจมองโกลจึงไม่เป็นการยากนักที่จะเข้าใจกันได้

จีนภายใต้การปกครองของมองโกล

จีนเป็นกรณีพิเศษสำหรับชาวมองโกลอย่างน้อยสองประการคือ มองโกลพิชิตจีนด้วยความพวกเพียรอุตสาหกรรมมากกว่าจะพิชิตจีนได้ แต่มองโกลก็ได้ทำลายจีนให้ย่อยยับตามประเพณีการศึกษาแบบมองโกล มองโกลเป็นอนารยชนกลุ่มแรกในประวัติศาสตร์จีนที่สามารถพิชิตจีนได้ทั้งแผ่นดินแล้วสามารถปกครองจีนทั้งแผ่นดินด้วยอย่างยาวนานถึง 89 ปี (ค.ศ.1279-1368)

จีนเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิมองโกลภาคมหาข่าน (Great Khan) มองโกลได้ย้ายเมืองหลวงจากเมืองคาราโครัม (Karakorum) ในมองโกลเลียมาครบกี้กิง และได้ขนานนามราชวงศ์ว่า หยวน หรือ ต้าหยวน (Yuan หรือ Ta Yuan แปลว่า ต้นกำเนิดใหญ่ - The Great Origin หรือ การเริ่มต้น - the first beginning) เป็นการขนานนามที่มีได้เจริญรอยตามประเพณีจีนที่ขนานนามตามชื่อสถานที่

การทหารจีน

ชนมองโกลได้ชื่อว่าเป็นผู้ชำนาญการรบบนหลังม้า เมื่อได้ปกครองจีน ทหารม้าได้กลายเป็นกองกำลังทหารอาชีพสี่ตระกูล มองโกลได้ริเริ่มจัดตั้งกองทัพให้จีนใหม่ เดิมในอดีตตั้งแต่สมัยฉินจนถึงสมัยถังมีอุดมคติคลาสสิกว่า ชาวนาต้องเป็นทหารที่สามารถยังชีพได้ด้วยตนเอง กองทัพจีนมาจากการเกณฑ์ ชาวนาถูกเรียกเกณฑ์ทหาร 2 ปี ต่อมาสมัยซุ่ยและตันสมัยถัง ได้มีการจัดตั้งกองกำลังกึ่งทหาร ชายฉกรรจ์ในครอบครัวมีหน้าที่เป็นทหารแทนการเสียภาษี แต่แล้วในปลายสมัยถังจนถึงสมัยซ้อง มีความนิยมจัดตั้งกองทัพรับจ้าง (Hired-service mercenary armies) มองโกลได้จัดตั้งกองทัพใหม่ประกอบด้วยชนต่างเชื้อชาติที่อยู่ภายใต้การปกครองของมองโกล ทหารได้รับที่ดินในภาคเหนือให้ตั้งครอบครัว เป็นครอบครัวทหารสี่ตระกูลมีเงินเดือนประจำ ครอบครัวทหารกลายเป็นครอบครัวชนชั้นสูง ถือเป็นพลังอำนาจทางทหารของระบบราชการ แต่ต่อมาครอบครัวทหารส่วนใหญ่ยากจน ไร้ที่ดิน หรือขายที่ดินและบุตรภรรยาทั้งครอบครัว การเป็นครอบครัวทหารสี่ตระกูลในยามสงบจึงกลายเป็นความหายนะไปโดยปริยาย

การขนส่งคมนาคม

เมื่อมองโกลเข้าปกครองจีน ได้พัฒนาการขนส่งคมนาคมตามแนวทางของจีนคือ การขุดคลองเพิ่มเติม ซ่อมบำรุงเส้นทางบกและทางน้ำ ผลงานยิ่งใหญ่คือ การขยายเครือข่ายระบบคลองของคลองหลวงโดยขุดคลองหลวงขยายใหม่เป็นระบบคลองหลวงที่สอง (Second Grand Canal system) เชื่อมภาคเหนือกับภาคกลาง มีความยาว 1,100 ไมล์ ตัดทางหลวงและถนนใหม่เพื่อการไปรษณีย์ (Post roads) โดยใช้ม้าใช้และสร้างยุ้งฉางหลวงเพื่อบรรเทาทุกข์ในยามเกิดความ

ขาดแคลนอาหาร การพัฒนาการขนส่งคมนาคมและการไปรษณีย์เป็นคุณประโยชน์ยิ่งแก่การปกครองที่จะมีอำนาจทั่วถึง เศรษฐกิจก็ได้รับผลประโยชน์ด้วยเมื่อมีเส้นทางขนส่งสินค้าและบริการ การค้าเจริญก้าวหน้ามากขึ้นและการทหารมีเส้นทางบำรุงและยังฉวยตามรายทาง เมื่อมีศึกสงคราม เส้นทางการค้าหลักล้วนมีการซ่อมบำรุงและขยายเส้นทาง ตามเส้นทางทางบกและทางน้ำล้วนมีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยอย่างเข้มงวด การพัฒนาการขนส่งคมนาคมดังกล่าวถือเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้ามาก

เศรษฐกิจ

มองโกลได้พัฒนาเศรษฐกิจให้มีเอกภาพระหว่างภาคเหนือกับภาคใต้มากกว่าเดิมและเจริญยิ่งขึ้น เศรษฐกิจสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วในบ้านเมืองที่มีความสงบและความมั่นคงปลอดภัย มองโกลได้พัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและภาษีแทนแรงงาน ตลอดจนพัฒนาการผูกขาดการผลิตและการจำหน่ายสินค้าและบริการบางประเภทที่ได้กำไรงาม ในภาคการเกษตร มองโกลมิได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการถือครองที่ดินในภาคใต้

มองโกลได้ส่งเสริมการค้าขายทั้งภายในและภายนอกจักรวรรดิ ความสงบสุข ความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ทำให้การค้าเป็นไปได้และเติบโตใหญ่ระบบการขนส่งคมนาคมได้เป็นปัจจัยเสริมการค้า การย้ายเมืองหลวงจากมองโกลเลียมาสู่นครปักกิ่งที่ได้สร้างขึ้นใหม่เรียกว่า ไดตู (Daidu, great capital) และการสร้างพระมหाराชวังเป็นมหานครต้องห้าม (Forbidden city) ล้วนหมายถึงการสร้างชุมชนเมืองขนาดใหญ่มีประชากรหนาแน่น ต้องมีการขนส่งพืชพันธุ์ธัญญาหารจากแหล่งเกษตรใหญ่ในภาคใต้ไปสู่มหานครปักกิ่งโดยทางระบบคลองหลวงสายที่สองที่ได้สร้างขึ้นใน ค.ศ. 1289 เป็นคลองเชื่อม (Connecting canal) สองฝั่งคลองสร้างถนนยกระดับสูงจากเมืองหางโจวไปสู่มหานครปักกิ่ง มีความยาวถึง 1,100 ไมล์ การย้ายเมืองหลวงจึงเป็นการส่งเสริมการพัฒนาการขนส่งการคมนาคมทางคลองหลวงและถนนหนทาง ทำให้การค้าได้รับความสะดวกรวดเร็วมาก

จักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่แผ่ไพศาลได้เปิดหนทางกว้างแก่การค้าต่างประเทศด้วย มองโกลได้ครอบครองเอเชียกลาง เป็นการควบคุมเส้นทางการค้าระหว่างจีนกับโลกเอเชียกลางและเอเชียตะวันตกซึ่งเดิมพวกอาหรับและเตอร์กได้ปิดกั้นไว้ การค้าทางทะเลกับอินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกก็เจริญมากขึ้นด้วย กลายเป็นการค้าระดับโลก สินค้าออกที่ต้องการกันมากคือไหมและเครื่องปั้นเผา มองโกลได้ส่งเสริมการค้ามากขึ้นอีกด้วยการยกเลิกการผูกขาดการค้าโดยรัฐ แต่การค้าต่างประเทศยังคงอยู่ในมือของพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นพ่อค้ามุสลิมจากเอเชียกลาง พ่อค้าคนกลางรวมตัวกันจัดตั้งสมาคมพ่อค้า (Corporate group) และมีหน้าที่จัดเก็บภาษีศุลกากรแทนรัฐด้วย แม้แต่การจัดเก็บพืชผลขึ้นยังฉวยหลวงและเพื่อการค้าก็เป็นหน้าที่ของสมาคม ทั้งพ่อค้าและ

ข้าราชการต่างก็สมประโยชน์และสามารถจะฉ้อราษฎ์บังหลวงได้โดยง่าย อย่างไรก็ตาม การค้าทางทะเลของมองโกลมิได้ก้าวหน้าเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ในน่านน้ำเอเชียเองก็เริ่มมีการพัฒนาระบบการค้าทางทะเลระดับโลกแล้ว เพราะมองโกลเห็นการขยายอำนาจอาณาเขตสำคัญกว่าการพาณิชย์นาวี

ในการค้าขาย ราชวงศ์หยวนได้กำหนดให้ใช้ระบบเงินตราแบบเดียวกันเป็นระบบเงินตราใช้ธนบัตร (Paper currency) ห้ามท้องถิ่นออกระบบเงินตราเองดั้งเดิม ระบบเงินตราโดยธนบัตรได้ใช้แพร่หลายทั่วจักรวรรดิมองโกล และเป็นระบบเงินตราในเกาหลี เอเชียกลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางแห่งด้วย การเสียภาษีได้อนุญาตให้ชำระเป็นธนบัตรด้วย ระบบเงินตราเป็นธนบัตรที่มีมาตั้งแต่สมัยซ่งจึงพัฒนาขึ้นถึงระดับสูงสุดในสมัยหยวนนั่นเอง ในขณะที่โลกตะวันตกสมัยเดียวกันยังไม่รู้จักการใช้ธนบัตร นักการเงินและการคลังมุสลิมในราชสำนักได้เป็นผู้ตรวจการดูแลการใช้ระบบเงินตรา ในรัชสมัยจักรพรรดิคุปไบลข่าน เมืองจางโจว (Zhangzhou หรือ Zayton) กลายเป็นเมืองท่าที่มีการประกอบธุรกิจคับคั่งที่สุดในโลก⁷

การปกครอง

บรรดาอนารยชนที่มีโอกาสปกครองแผ่นดินจีนบางส่วนหรือทั้งแผ่นดินล้วนมีการบริหารราชการแผ่นดินที่ไม่เป็นปึกแผ่นแน่นอนหนาเป็นเอกภาพ เพราะมีปัญหาความแตกต่างกับคนจีนในด้านเชื้อชาติภาษาและวัฒนธรรม อย่างน้อยที่สุดก็คือความแตกต่างทางคตินิยมการปกครอง จีนนิยมการสืบต่ออำนาจในวงศ์สกุลและการปกครองยึดกฎหมายเป็นหลักทั่วจักรวรรดิ ส่วนอนารยชนนิยมการสืบต่ออำนาจด้วยวิธีการเลือกตั้ง และปกครองด้วยการยึดถือจารีตประเพณีและกฎระเบียบของเผ่า อนารยชนล้วนเผชิญปัญหาการปกครองจีนว่าควรปกครองอย่างไรโดยมีอำนาจเด็ดขาดเต็มที่และไม่ถูกอารยธรรมจีนกลืน อนารยชนต้องการรักษาระบบแบบแผนในระดับภูมิภาค และท้องถิ่น ต้องการการปกครองแบบรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ต้องการเปิดโอกาสให้คนจีนที่ดีมีวิชาความรู้ความสามารถเข้ารับราชการ อนารยชนผู้ปกครองต้องการเป็นผู้นำชนชั้นบัณฑิต-ข้าราชการ (Scholar-official class) ในภูมิภาคและท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมอุดมการณ์ขงจื้อ และสืบสานวัฒนธรรมคตขงจื้อต่อไป และต้องการธำรงชนชั้นเจ้าที่ดินขนาดใหญ่และชนชั้นชาวนาไว้มองโกลจะดำเนินการอย่างไรในการปกครองจีนตามความต้องการดังกล่าว?

1. ระเบียบบริหารของรัฐส่วนกลาง

ผู้นำสูงสุดของมองโกลดำรงตำแหน่งจักรพรรดิหรือมหาข่าน (Khakhan, Great Khan) โดยมาจากการเลือกตั้ง ผู้สมัครคือผู้สืบพระบรมราชวงศ์ของเจงกีสข่านที่ปรึกษาชื่อนาม เยหลูจื่อ (Yeh-lu Ch'u-tsai) ได้กราบบังคมทูลจักรพรรดิมองโกลว่า จักรพรรดิอาจจะทรงสร้างจักรวรรดิได้โดยการรบบนหลังม้า แต่จะทรงปกครองจักรวรรดิบนหลังม้ามิได้⁸ การปกครองจักรวรรดิต้องคำนึงถึง

ปรัชญาการเมืองของขงจื้อที่ถือว่า การปกครองแบบสากลคือการปกครองโดยองค์จักรพรรดิผู้ทรงเป็นพระโอรสแห่งสวรรค์ ระบบราชการต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการมองโกลได้ยอมรับระบบของจักรพรรดิราชย์แบบจีนเต็มๆ ระบบราชการพลเรือนขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการสอบคัดเลือกและมีหน่วยราชการเป็นกระทรวงทบวงกรม องค์การบริหารที่สำคัญได้แก่

1. สำนักราชเลขาธิการกลาง (Central Secretariat) เป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่สำคัญ มีหน่วยงานพิเศษภายใต้การบังคับบัญชามาก ที่สำคัญคือ กระทรวงหลักทั้ง 6

2. สมภาทหาร (Military council)

ในระบอบจักรพรรดิราชย์นั้น ตำแหน่งสูงสุดคือ อัครมหาเสนาบดี (Chancellor) ราชเลขาธิการและคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ยังมีเหมือนเดิมแต่อาจมีการปรับเปลี่ยนชื่อและอำนาจหน้าที่บ้างเท่านั้น ตั้งแต่สมัยหยวนจนถึง ค.ศ. 1906 การปกครองยังคงมี 3 ภาค คือ การบริหารราชการพลเรือน ราชการทหาร และราชการส่วนกำกับดูแล มีการฟื้นฟูสำนักบริหารส่วนกลางของอัครมหาเสนาบดี (Central Chancellery) เป็นองค์กรนำในการปกครองแบบสมัยถึงและสมัยซ่ง มีสำนักกิจการทหารแบบสมัยซ่งและสำนักตรวจราชการ (Censors) อัครมหาเสนาบดีมักมี 2 คน เป็นผู้บริหารราชการพลเรือน ปฏิบัติหน้าที่เป็นนายกรัฐมนตรีในความหมายปัจจุบัน

2. การปกครองภูมิภาค

จักรวรรดิมองโกลเป็นจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่แบ่งเป็น 4 ภาคเพื่อประโยชน์ในการปกครองได้ทั่วถึง การแบ่งเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 1227 เมื่อสิ้นรัชกาลจักรพรรดิเจงกีสข่าน ทั้ง 3 ภาคต้องขึ้นการบังคับบัญชาต่อภาคที่เป็นศูนย์กลางคือ ภาคมหาข่าน (Khanate of the Khakhan, the Great Khan) คำว่า Khanate แปลว่า ภูมิภาค ผู้ปกครองเรียกว่า ผู้นำเผ่า หรือข่าน (Khan, Supreme tribal leader) ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยคณะนักรบของเขาเอง ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของจักรวรรดิจีน มองโกลใช้ระบบมณฑล (Sheng, Province) โดยถือว่าการบริหารส่วนภูมิภาคเป็นส่วนที่ขยายมาจากการบริหารราชการส่วนกลางของอัครมหาเสนาบดี (Central Chancellery) โครงสร้างการปกครองจีนจึงมีลักษณะจำลองรูปแบบจากส่วนกลางสู่ภูมิภาค มองโกลได้ตั้งกองทหารประจำมณฑลไว้ด้วย

การแบ่งจักรวรรดิเป็น 4 ภาคให้ปกครองตนเองเป็นอิสระย่อมทำให้เกิดการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เมื่อจักรพรรดิกูบไลข่านได้โปรดให้ย้ายเมืองหลวงจากดินแดนมองโกลเสียไปที่นครปักกิ่ง ก็ยิ่งทำให้ศูนย์กลางยากที่จะควบคุมทุกภาคได้ แม้แต่การบริหารราชการในจักรวรรดิจีนเองก็นับว่ายากยิ่งเช่นกัน

3. ระบบราชการจีน

ในชั้นแรก กุบไล้ท่าเหมี่ได้ไปรงค์ โหม่ เร่งรัดสถาปนาคณะข้าราชการ เซกการ ทูกันแต่โปรตุเกสให้ทำม
ราชการของกอบเขตของตนในกรมวิชาการ และสืบมาเรื่อยเรื่อยรวม เป็นความพยายามที่จะให้ราษฎรมี
ความเคารพเชื่อฟังผู้ปกครองใหม่ เพื่อบำรุงเมืองมีความสงบสุขและตั้งมั่นมั่นคงถาวรแล้ว จึงมีการจัด
สอบคัดเลือกตั้งตั้งแต่ ค.ศ. 1313 แต่ระบบราชการสมัยใหม่พบกำเนิดมาจากรัฐผู้มิคว โดยมิได้คิดกัน
เพื่อชาติภาษาและวัฒนธรรม การปกครองของมองโกลเป็นแบบปกครองที่ไ้มี ักัดเฉพาะข้าราชการ
ต้องเป็นจีนหรือมองโกล (Cosmopolitan regime) บรรดาบัณฑิตจีนส่วนใหญ่มักถูกโอนมา
ชนมองโกลและไม่ยอมเข้ารับราชการ คือบางส่วนใหญ่ตั้งตนเป็นปรปักษ์ต่อผู้ปกครองมองโกล
มองโกลจึงไม่ยอมเอาเข้าในขีตจีปี้เค๋ แม้จะพยายามรู้เพียงใดก็ตาม แม้แต่บัณฑิตจีนผู้รับราชการ
เอง มองโกลก็มิได้ไว้วางใจ ระบบราชการจึงจึงเต็มไปด้วยข้าราชการสร้างเพื่อชาติภาษาและ
วัฒนธรรม จนกลายเป็นระบบราชการสหชาติ (internationalized bureaucracy) มีทั้งอาหรับ
เตอร์ก อูยกูร์ ซาราเซน (Saracen) เป็นต้น บัณฑิตจีนผู้มิคว เจริญรุ่งเรืองถึงขั้นแก่ร เซกการ หึงพอใจ
ที่จะไปใช้ชีวิตสงบเงียบในถิ่นเกิดมากกว่าจะรับใช้มองโกล และกลายเป็นกลุ่มผู้สร้างสรรค์
ศิลปกรรมและเปิดสำนักศึกษาเอกชน แทนที่มองโกลจะได้ยกย่องว่ามีวิชาเป็นข้าราชการ จึงกลับต้อง
สูญเสียทรัพย์สินของคณจีนไปด้วยเหตุการกบฏครั้ง ะบาทราชกษัตริย์มองโกลในจักรวรรดิ
จีนจึงขาดประสิทธิภาพไปอย่างสิ้นเชิง และด้วยระบบที่ไร้ประสิทธิภาพนี้เอง ทำให้มองโกลปก
ครองจีนได้เพียงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้นเพียง ๙๖ ปีเท่านั้น (ค.ศ. 1279-๑๓๖๘)

กุบไล้เยญเจิน

จักรวรรดิมองโกลที่ยิ่งใหญ่ไพศาลมีลักษณะเป็นเมืองเปิดโดยธรรมชาติ มีภาษา
ภาษาและภาษาแลกจักรวรรดิย่อมส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน ชาวต่างชาติ
ภาษาและวัฒนธรรมที่เดินทางติดต่อไปมาก็ได้ยกย่องมีได้รับอิทธิพล บัณฑิตฝ่าย ศาสนิกหลายพัน
คนที่มีอาชีพรบหรือค้าขายได้กระจายไปทั่วจักรวรรดิ เพนแบร์คช่วยรวบรวมเงินไปทำล ก การใช้เงินเป็น
ระบบเงินตราโดยธนบัตร การพิมพ์ เครื่องพิมพ์ สิ่งทอ ยา สวดสละสีลาปะ การเล่นไฟ เป็นต้น
อารยธรรมจีนเริ่มเป็นที่รู้จักกันในโลกมุสลิมและโลกตะวันตกแล้วในสมัยของมองโกลได้ครอบครอง
แผ่นดินจีน และขนส่งงศัตหลายเชื้อชาติภาษาและวัฒนธรรมหลังโกลเข้าไปในมหานครของจีน
เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ค้าขาย รับราชการ ศิลปิน ช่างฝีมือ แต่จีนมิได้มีรับ เมิได้จึงแสวงหา
ความรู้จากชนต่างชาติจริงจัง อิทธิพลอารยธรรมต่างชาติโดยเฉพาะอ เรยธรรมคาทอลิกและเตอร์ก
ปรากฏในด้านการศึกษา ศาสนาและศิลปะ ประมวลพงศาวดาร กุมิศตสตร์ การคำนวณ
ศิลปกรรมผลิตเครื่องปั้นเผา การดนตรี อาจมองได้ว่า อ เรยธรรมจีนได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมต่าง
ชาติโดย การศึกษา ศิลปวิทยาการ คณิตศาสตร์ แพทย์ วรรณคดี

คนจีนเองแม้จะเปิดสังคมกว้างรับอิทธิพลภายนอกมาก แต่โลกทรรศน์และระบบความเชื่อก็ยังคงเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงด้วยอิทธิพลต่างชาติ การที่มองโกลผู้ปกครองถือชนดิธรรมไม่กีดกันความเชื่อที่แตกต่างจากมองโกลก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ศาสนาต่างชาติมีโอกาสเติบโตใหญ่ในแผ่นดินจีน คือ ศาสนาคริสต์ อิสลามและนิกายเนสโตเรียน (Nestorians) จากเปอร์เซีย ศาสนาอิสลามแพร่หลายในเมณฑลกานสูและยูนนาน ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกเองก็สามารถตั้งมั่นได้ในนครปักกิ่ง นักบวชล้วนจดบันทึกเผยแพร่ขึ้นในโลกตะวันตกจนทำให้ชาวตะวันตกเกิดความสนใจแผ่นดินจีนมากขึ้นกว่าเดิม อย่างน้อยก็มีความรู้สึกตัวแล้วว่า ในโลกตะวันออกมีจีนเป็นจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ไพศาลและมีอารยธรรมความเจริญยิ่งกว่าโลกตะวันตก เกิดการเรียนรู้เรื่องจีนด้วยความแปลกประหลาดอัศจรรย์ในความเจริญยิ่งของจีน แต่ก็ยังไม่มีการติดต่ออย่างจริงจังเกิดขึ้น

คนจีนยังไม่มี ความสนใจอยากรู้ อยากเห็น และเรียนรู้โลกภายนอก อนารยชนมองโกลผู้ปกครองมิได้ล้มล้างอารยธรรมจีน มองโกลไม่ล้มล้างวิทยาการจีน แต่ก็ไม่ใช่ผู้นำในการพัฒนาวิทยาการและศิลปกรรมตามโบราณราชประเพณีเช่นกัน เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์จีนที่ชนชั้นผู้ปกครองมิได้พยายามเป็นผู้เฝ้ากระบวนการภูมิปัญญาจีน และมีได้คิดควบคุมพัฒนาการภูมิปัญญาจีน เพื่อประโยชน์ทางการเมืองดังอดีต มองโกลผู้ปกครองไม่รู้หนังสือจีน มิได้อ่านและศึกษาวรรณกรรมประเภทใด ๆ ของจีน ดังนั้น วรรณกรรมจีนจะวิพากษ์วิจารณ์มองโกลอย่างไรก็ไม่บังเกิดผล เป็นปฏิกริยาดีหรือร้ายจากฝ่ายมองโกล

ตราบดที่ชนชั้นปัญญาชนยังเป็นใหญ่ในสังคมจีน โอกาสที่สังคมจะเปลี่ยนแปลงมีน้อย อนารยชนมองโกลได้ปกครองจีนโดยมิได้พยายามที่จะล้มล้างอารยธรรมจีนแต่อย่างใด คนจีนยังคงพึงพอใจกับความเจริญรุ่งเรืองของตนทั้งในอดีตและในสมัยของตน ศิลปกรรมยังคงยืนหยัดอยู่ในแบบแผนประเพณีเดิม เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความคิดความรู้สึกของปัญญาชนจีนที่ถูกอบรมหล่อหลอมให้คิดและรู้สึกเป็นแบบเดียวกัน เหมือนนอกจากบ้ำทลอมเดียวกัน มีวิถีชีวิตและพฤติกรรมแสดงออกเป็นแบบเดียวกัน โลกแห่งวิทยาการจีนสมัยหยวนมิได้ตกต่ำแต่ก็มีได้ก้าวหน้า อารยธรรมของโลกตะวันออกและตะวันตกยังไม่มีการพัฒนา มาบรรจบพบกัน ในศตวรรษที่ 14

1. อักษรศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถานชั้นหลินมีกิจกรรมตามประเพณีคือ รวบรวมประวัติศาสตร์ราชวงศ์ในสมัยหยวน วงการอักษรศาสตร์ยังคงสืบสานวรรณกรรมจีนต่อไป กวีลือชื่อแห่งยุคคือ หม่าจื่อหยวน (Ma Chih-yuan) ท่านผู้นี้ยังมีชื่อเสียงในฐานะที่เป็นนักเขียนบทละครอีกด้วย รูปแบบวรรณกรรม (Literary forms) เพื่อผู้ชื่นชม มีความนิยมประพันธ์บทละครหรือบทกวีและนวนิยายโดยใช้ภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียนที่เต็มไปด้วยรูปแบบคลาสสิกจนยากที่ราษฎรจะอ่านเข้าใจได้ เอกสารหนังสือราชการเองก็นิยมใช้ภาษาพูดเป็นภาษาเขียนเพื่อความสะดวกแก่ข้าราชการที่ส่วนใหญ่มิได้

ผ่านการสอบคัดเลือกอ่านเข้าใจ ปัญญาชนจีนก็สนใจรูปแบบภาษาและวรรณกรรมแนวใหม่นี้มาก รูปแบบวรรณกรรมที่มีทั้งบทละครและนวนิยายได้แสดงให้เห็นถึงพลังอันแข็งแกร่ง (Vitality) ของอารยธรรมจีนในการพัฒนาตนเอง และวรรณกรรมเป็นสื่อสะท้อนความคับแค้นใจของปัญญาชนที่มองเห็นแผ่นดินจีนตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของมองโกล

1.1 นวนิยาย

นวนิยายจีนมีกำเนิดมาจากอาชีพเล่านิทานตามอิทธิพลคติพุทธ นิทานมีหลายสำนวนหลายเรื่อง ตัวเอกมักเป็นนักรบและมาจากชนชั้นสามัญ นวนิยายเป็นที่นิยมกันมากเพราะใช้ภาษาพูดเป็นภาษาเขียน ผู้แต่งเป็นปัญญาชนมีนามแฝง เพราะยังมีความเชื่อถือว่า นวนิยายเป็นวรรณกรรมที่แสดงความขำขันเชิงประพันธ์ที่นอกเรีตนอกรอย ผู้แต่งนวนิยายนิยมเสนอเนื้อเรื่องและรูปแบบสำเร็จรูปที่เล่าสืบกันมาหลายชั่วอายุคน นวนิยายที่ขึ้นชื่อของจีนเป็นวรรณกรรมอมตะล้วนมีกำเนิดมาจากสมัยหยวนคือ *San-kuo-chih yen-i* (The Romance of the Three Kingdoms, สามก๊ก) ฉบับแต่งในศตวรรษที่ 13 *Chin P'ing Mei* (Golden Lotus, บุปผาในกุณฑีทอง-ชื่อไทยตั้งโดยนักประพันธ์ไทยเรื่องนามคือ ยาขอบ) ฉบับแต่งในศตวรรษที่ 16 เป็นสุดยอดแห่งร้อยแก้ว อีกเรื่องที่เป็นวรรณกรรมอมตะคือ *Hung-lou meng* (Dream of the Red Chamber, ความฝันของหอแดง) วรรณกรรมนี้เป็นกึ่งอัตชีวประวัติของผู้แต่ง แสดงชีวิตในครอบครัวขนาดใหญ่ของศตวรรษที่ 18 อาจกล่าวได้ว่า แม้ปัญญาชนจะดูหมิ่นดูแคลนวนิยายแต่นวนิยายก็เป็นรูปแบบวรรณกรรมแบบหนึ่งที่ทรงอิทธิพลสูงเพราะได้แสดงวิถีชีวิตในสังคมจีนที่ส่วนใหญ่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมาก นวนิยายกลายเป็นแหล่งข้อมูลประเภทหนึ่งสำหรับการศึกษาชีวิตและสังคมจีนในอดีต

1.2 การละคร

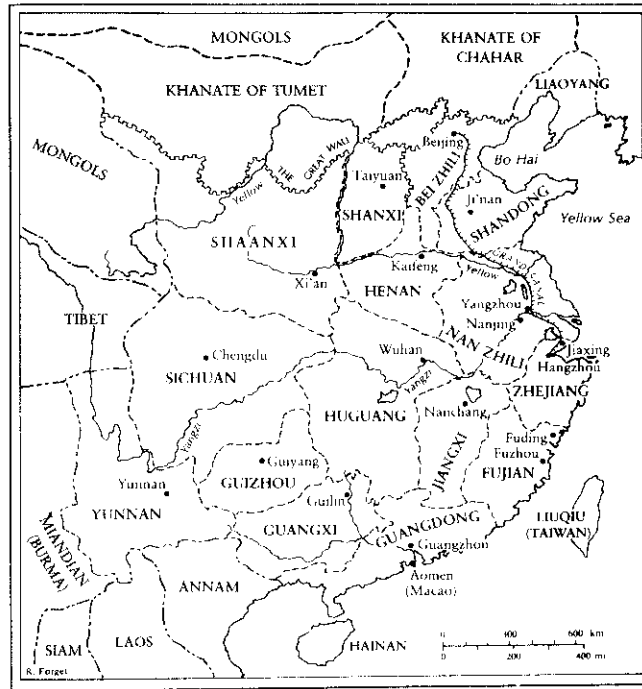
นาฏศิลป์จีนหรืออุปรากรงิ้ว เพลงพู่มากในสมัยหยวน นาฏศิลป์เดิมเป็นที่นิยมมากตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 ในพระราชสำนัก โดยได้รับอิทธิพลจากนาฏศิลป์เอเชียกลาง การละครจีนนิยมผูกเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างอารมณ์กับคุณธรรม หรือเกี่ยวกับพันธกรณีต่อสังคม เป็นต้นเนื้อเรื่องเต็มไปด้วยรสชาติหลากหลาย ในการเล่นละคร จีนนิยมใช้เครื่องดนตรีประกอบการร้องและการรำว่า สีลาการร้องและรำงดงามอ่อนช้อยมาก ตัวละครเป็นชายส่วนใหญ่ เครื่องแต่งกายใช้สีสดเจิดจ้าประดับตกแต่งแพรวพราว ทำให้ผู้ดูตื่นตาตื่นใจ การเล่นละครและใช้ดนตรีประกอบเพื่อเร้าอารมณ์ผู้ดู ทำให้นาฏศิลป์เป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนมาก โดยเฉพาะชาวกรุงนิยมดูละครอย่างยาเสพติด มีทั้งดูละครอย่างซาบซึ้งดื่มด่ำ ไปจนถึงดูเอารสชาติเร้าอารมณ์แม้จะไม่เข้าใจลึกซึ้งเท่าใดนัก ละครจีนจึงเป็นเครื่องบันเทิงเรีงรมย์ประเภทหนึ่งที่นิยมกันมากตามเมืองทั้งหลาย

การตั้งตนเป็นปรปักษ์ต่อมองโกลทำให้มองโกลพยายามแก้ไขสถานการณ์ ดังจะเห็นได้จากกรที่มองโกลพยายามปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของสิทธิ์ขงจื้อ อาทิ การบำรุงรักษาศาลขงจื้อทุกแห่ง รื้อฟื้นพิธีปฏิบัติบูชาขงจื้อ ตั้งพระราชพิธีตามโบราณราชประเพณีจีน และยกเว้นภาษีแก่บัณฑิตจีน แต่บัณฑิตจีนส่วนใหญ่ก็ยังคงหันหลังให้แก่ผู้ปกครอง ฐานอำนาจมองโกลในจักรวรรดิจีนจึงสั่นคลอนเมื่อขาดพลังสนับสนุนของปัญญาชนจีน

ในวิถีเศรษฐกิจเอง มองโกลได้ผลิตธนบัตรมากเกินไปจนเกิดภาวะเงินเฟ้อทั่วไป การชำระภาษีด้วยการใช้ธนบัตรมิได้เป็นที่ยอมรับ การผลิตธนบัตรและปฏิวรรตเงินตราธนบัตรใหม่หลายครั้งย่อมลดค่าเงินตราลงไป เศรษฐกิจการเงินของจีนจึงไม่เป็นที่เชื่อถือในหมู่ประชาชน ภัยธรรมชาติก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ซ้ำเติมเศรษฐกิจจีนให้อ่อนแอยิ่งขึ้น ในศตวรรษที่ 14 เกิดवादภัยใหญ่หลวงจากแม่น้ำหวงโหลหลายครั้งกลืนกินชีวิตผู้คน กวาดทรัพย์สินและไร่นาแล่มเสียหายใหญ่หลวง เกิดความขาดแคลนพืชพันธุ์ธัญญาหาร ราชวงศ์ได้ทุ่มเงินทองสรรพกำลังมหาศาล เพื่อกู้สถานการณ์แต่เศรษฐกิจากที่จะฟื้นแล้ว เกิดทุพภิกขภัยรุนแรงทั่วไป โดยเฉพาะในภาคเหนือภายหลังปี ค.ศ. 1333 เป็นระยะยาวนานถึง 15 ปี ผู้คนอดอยากแสนสาหัส ทั้งเผชิญเจ้าหน้าที่บ้านเมืองและชนชั้นที่ติดกดขี่ข่มเหงโดยมองโกลผ่านปรนรู้เห็นเป็นใจ ชาวราษฎรที่จะหนาทานได้จึงเกิดกบฏลุกฮือขึ้นทั่วไปในทศวรรษที่ 1340 และ 1350 และเกิดสมาคมลับทั่วไป ทั้งข้าราชการเงินและปัญญาชนผู้เฝ้าห้องถ้ำลับลับสมุทกบฏได้ล้มล้างราชวงศ์หยวน มีผู้ตั้งตนเป็นใหญ่ทั่วทั้งแผ่นดินเป็นกลุ่มวีรชน (Group of heroes)

ความไม่สงบดังกล่าวจะแก้ไขได้ ถ้าราชวงศ์หยวนมีคณะผู้นำที่มีเอกราชและความสามารถ แต่โคกนาฏกรรมทางการเมืองสำหรับราชวงศ์หยวนได้เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ เพราะคณะผู้ปกครองนั้นขาดความสามัคคีกันเองและได้รียบอาวุธขึ้นประหัดประหารกันเป็นศึกชิงอำนาจเมื่ออำนาจทางการเมืองขาดพลังที่จะวินิจฉัยสั่งการ เหตุร้ายในแผ่นดินย่อมเกิดขึ้นประดุจไฟไหม้ลามทุ่งจนสุดวิสัยที่ราชวงศ์หยวนจะกู้สถานการณ์ไว้ได้ จอมยุทธจูหยวนเจว (Chu Yuan-chu หรือ Hung-wu, ค.ศ. 1328-1398) สามัญชนผู้กล้าได้ตั้งตนเป็นใหญ่ ล้มราชวงศ์หยวนลงใน ค.ศ. 1368 กองทัพจีนได้รุกไล่มองโกลเข้าไปในดินแดนมองโกลเสีย 4 ปีต่อมา เมืองคาราโครัมถูกเผา อวสานของมองโกลเป็นสิ่งที่คาดได้ตั้งปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว แต่สิ่งที่ควรคำนึงคือ ความผิดพลาดของมองโกลในศิลปการปกครองจีน จะกลายเป็นบทเรียนให้อนารยชนรุ่นต่อไปใน ค.ศ. 1644 เรียนรู้และแก้ไขสำเร็จจนสามารถครอบครองจีนได้ยาวนาน (ค.ศ.1644-1912) ราชวงศ์หยวนเปรียบประดุจเมล็ดพืชที่ได้โปรยหว่านลงในแผ่นดินจีน ก่อเกิดเหตุการณ์น่าน้ำใจในสมัยต่อมาของราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง

จักรวรรดิหมิงสมัยรุ่งโรจน์

